

האתרוג של מצוה, הרי יכול הוא לברך על פרי אחר, או על אתרוג המורכב, ואחר כך יוכל להריח בו³⁷.

שכח לברך

יח. שכח ולא בירך על ארבעה המינים לפני שיטלם, רשאי לברך עליהם בשעה שנזכר, כל עוד לא סיים את ההקפות וההושענות, אבל לאחר מכן שוב אינו רשאי לברך (ועי' בהערה לגבי שהחיינו)³⁸.

יט. קהל שלא השיגו אתרוג ביום הראשון של החג והגיע אליהם בחול המועד, צריכים לברך "על נטילת לולב" ו"שהחיינו" בחול המועד (וראה בהערה לגבי הנענועים בכותל המערבי)³⁹.

37. חזון עובדיה עמ' שע"ה סעי' כ"א. ועי' ערוך השלחן סי' תרנ"ג סעי' ג' וסי' תרנ"ח סעי' ו', ובס' שו"ע המקוצר מועדים סי' קי"ח סעי' י"ד.

38. תוס' סוכה דף ל"ט ע"א ד"ה עובר, הר"ן סוכה דף מ"ב ע"א ד"ה ומדפרכינן, חזון עובדיה עמ' ש"נ בהערה ד"ה ואם. וכ' בחזון עובדיה עמ' שפ"א בהערה, שאם לא היה לו לולב לפני ההלל, או ששכח לברך על הלולב, ואחר שבירך על ההלל והתחיל בהלל, הביאו לו לולב ומיניו, יפסוק בין פרק לפרק לברך על הלולב, כדי שיוכל לנענע עם הציבור, עיי"ש. ואם שכח לברך שהחיינו ביום הראשון, יברך בימים האחרים באיזה יום שיזכור, ובלבד שיברך בשעת הנטילה, כ"כ הלבוש (והו"ד בכה"ח סי' תרמ"ד ס"ק ז', והמג"א סי' תרמ"ד ס"ק א', והחיי אדם כלל קמ"ח סעי' י', ושעה"צ סי' תרס"ב אות ד', וע"ע בשו"ת בית אבי ח"ד סי' צ"ד, ובשו"ת שרגא המאיר ח"ה סי' ע"ב).

39. חזון עובדיה עמ' תל"ז סעי' מ"ז. ועי' למרן הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א בספרו חזון עובדיה עמ' של"ח סוף טור א', שכ' שלפני זמן מה היה נוהג במשך שנים רבות להחמיר בדברי הבכורי יעקב (שסובר שלד' הרמב"ם יש מצוה מן התורה ליטול לולב בירושלים), והיה טורח להגיע ליד הכותל המערבי, כדי ליטול הלולב ולנענעו סמוך לכותל, ואח"כ כשראה דברי להקת האחרונים שלא הסכימו לדברי הבכורי יעקב, נמנע מלעשות כן מפני שחם על ביטול תורה, ואמר שב ואל תעשה עדיף, עיי"ש. וע"ע בשו"ת דברי יציב או"ח ח"ב סי' רע"ג, ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נ', ובשו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' ב', ובשו"ת וישב הים ח"א סי' י', ובשו"ת דברות אליהו (אברג'יל) ח"ב סי' ל"ה, ובשו"ת מנחת שמואל (פנחסין) ח"ב סי' ט"ז, ובשו"ת מדאני אסא ולהרה"ג רבי סעדיה אריבי שליט"א ח"ב סי' י"ח.

הושענא רבה

כ. יום השביעי של חג הסוכות נקרא יום "הושענא רבה" ומרבים בו בלימוד תורה ובתפילה, ומנהג ישראל להיות ניעורים בליל הושענא רבה ולומדים את הסדר המתוקן בספר קריאי מועד, לפי שבחג נידונים על המים, שכל חיי האדם תלויים במים, והוא יום האחרון של החג, והכל הולך אחר החיתום⁴⁰. ואחר עלות השחר (שהוא שבעים ושתיים דקות לפני הנץ החמה), יטול ידיו בלא ברכה, ויברך כל ברכות השחר עם ברכות התורה⁴¹.

כא. נשים רשאיות להשתתף בלימוד בליל הושענא רבה ולומר תיקון "ליל הושענא רבה"⁴².

כב. מי שאירע לו אבל בחול המועד סוכות, התירו לו רבני עיר הקדש ירושלים שיוכל להשתתף בקריאת סדר תיקון ליל הושענא רבה כדרכו⁴³.

40. קיצור שלחן ערוך סי' קל"ח סעי' א', כף החיים סי' תרס"ד ס"ק ג'. ועי' ערוך השלחן סי' תרס"ד סעי' י"א. ועי' בס' טעמי המנהגים עניני לולב אות תתי"ג שכ' בשם המחזה אברהם, שנוהגים לומר את כל התהלים, כיון שיום זה הוא האושפיזין של דוד המלך שחיבר את התהלים, ודוד היה ניעור ולא היה ישן רק שיתין נשמי ואמר שירות ותשבחות, ולזה אנו מעוררים מדה שלו, ועי' בס' אורחות רבנו ח"ב עמ' ש' אות ד'. ועי' בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' פ"ד אות ב', שכ' שהנוהגים לקרוא חומש דברים מתוך ס"ת בליל הושע"ר בציבור, רשאים להמשיך כן (אף שאין מברכים עליה ברכות התורה), וכפי שיש נוהגים לקרוא פר' הנשיאים בחודש ניסן מתוך ס"ת, וע"ע בשו"ת בצל החכמה ח"ב סי' כ"ג, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' ת"פ אות ב'. ועי' בס' האיש משה ומסכת חיי של הגר"מ לוי זצ"ל בעל מנוחת אהבה) ח"ב עמ' 28 ד"ה ליל הושענא.

41. שו"ת יביע אומר ח"ה סי' ו', שו"ת יחווה דעת ח"ג סי' ל"ג.

42. שו"ת רב פעלים ח"א בסוד ישרים סי' ט'.

43. כף החיים סי' תרס"ד ס"ק ו', שו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סי' ל"א אות ו', ועי' שד"ח מערכת אבילות אות ל'.